

wijk wijzer

A group of five people (three men and two women) are standing in a residential courtyard. They are engaged in a discussion. In the background, there is a brick house with a dark tiled roof and several solar panels. To the left, there is a blue shed. To the right, there is a wooden shed. The ground is paved with bricks.

Do's and Don'ts in Digitale Participatie

Evaluatie van de onderzoeksmethode in het
CoWaDiPa project

WijkWijzer

Evaluatie van de onderzoeksmethode in het CoWaDiPa project.

Deze publicatie is onderdeel van het onderzoeksproject 'Cowaardenen door Digitaal Participeren', uitgevoerd door afdeling Heritage & Architecture van Faculteit Bouwkunde, TU Delft met subsidie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, in kader van het Faro uitvoeringsprogramma. Betrokken onderzoekers zijn: Rienje Veenhof en Lidwine Spoormans.

Tekst: Rienje Veenhof

Redactie: Lidwine Spoormans

Lay-out en webdesign: Laura Spoelstra

Afbeelding op de omslag: Rienje Veenhof

©TU Delft, 2025

Introductie

Deze evaluatie van de methode in het onderzoek naar alledaags erfgoed is gebaseerd op de ervaringen binnen het project CoWaDiPa (Co-waarderen door Digitaal Participeren), dat werd uitgevoerd door de TU Delft in samenwerking met Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), woningbouwcorporatie Ymere en gemeente Almere. In dit project werden Post 65 woonwijken onderzocht op (erfgoed)waardering, door een brede groep aan belanghebbenden. Hierbij is een digitaal onderzoeksinstrument gebruikt: de WijkWijzer. De enquêtes vonden plaats in 2024 en 2025 in vijf wijken: Schoolwerf in Almere, Bouwmeesterbuurt in Almere, Rijsweerd in Utrecht, Diagoonwoningen in Delft en Koepeltjesbuurt in Zoetermeer. Bij de laatste twee wijken hebben studenten van de TU Delft meegewerkt aan het opstellen en verspreiden van de enquêtes.

De samenwerkingspartners van Almere, Ymere en RCE hebben een evaluatieformulier ingevuld met vragen ter reflectie op de digitale tool voor participatief onderzoek, de resultaten van het onderzoek en het verloop van het project en het proces. Hun antwoorden zijn in deze evaluatie meegenomen. Meer informatie over het project, de wijken en de resultaten is te vinden op:

<https://wijkwijzer.tudelft.nl>

De geleerde lessen uit dit project zijn mogelijk ook toepasbaar op andere initiatieven en projecten die één of meerdere aspecten bevatten overeenkomstig met het CoWaDiPa onderzoek en de WijkWijzer als tool, zoals:

Inzetten van digitale instrumenten voor enquête

- De dubbele doelstelling om zowel lokale partners van informatie te voorzien maar óók data te verzamelen geschikt voor vergelijkend (wetenschappelijk) onderzoek
- Samenwerking in het participatie traject met verschillende belanghebbenden
- Het bevragen van een brede groep van anonieme (d.w.z. niet persoonlijk uitgenodigde, dus onbekende) participanten
- Het opzetten van een wijk-specifieke enquête (d.w.z. met voorbeelden en onderwerpen van een bepaalde locatie)
- De doelstelling om kenmerken/ attributen van bestaande woonwijken te evalueren.

Deze evaluatie van de onderzoeksmethode wordt ook 'live' gepresenteerd aan de erfgoedgemeenschap in een bijeenkomst georganiseerd door Faro Uitvoeringsagenda van de RCE in najaar 2025. De evaluatie is opgesomd in verschillende onderdelen en fases in het proces.

1. Samenwerking en projectorganisatie

Do's:

- Maak van tevoren een duidelijk overzicht van de looptijden van de verschillende projecten van partners. Stem de planning van het uitzetten van de enquêtes en het delen van de resultaten af met deze projectplanning.
- Leg helder uit wat er precies van elke partner verwacht wordt.
- Houd rekening met interne goedkeuringsprocessen bij partners; dit kan extra tijd kosten. Overleg vooraf hoeveel tijd partners nodig hebben voor communicatie, het bekijken van resultaten, het geven van feedback en het daadwerkelijk toepassen van de resultaten.
- Maak de werking en resultaten van de enquête concreet door samen met partners een voorbeeldproject stap voor stap door te lopen.
- Bespreek met de partners welke partij(en) in de enquête genoemd wordt/ worden als initiatiefnemer en organisator. Dit is onder meer afhankelijk van de implementatie van de resultaten (welke partij gaat de data gebruiken en hoe), maar ook van de bestaande relaties en het vertrouwen in de te onderzoeken wijk.
- Wees duidelijk en eerlijk in uitspraken of afspraken voor de toekomst. Vermijd beloftes in de enquête die partners misschien niet kunnen waarmaken, bijvoorbeeld door het gebruiken van formulering zoals 'met uw mening kunnen we uw wijk verbeteren'.
- Zorg ervoor dat wetenschappelijke integriteit altijd behouden blijft. Dat betekent o.a.: zorg voor een goede balans tussen vragen die vanuit de partners komen en vragen die nodig zijn voor een goede datakwaliteit en het wetenschappelijk onderzoek.

Don'ts:

- Maak het project niet te afhankelijk van de medewerking van één partner omdat dit de voortgang kan belemmeren of eenzijdige vragen kan opleveren, wat de wetenschappelijke bruikbaarheid bemoeilijkt. Dit is o.a. belangrijk bij de keuze voor een bepaald buurt als onderzoeksgebied.
- Laat partners niet volledig bepalen welke vragen worden gesteld tijdens het participatieproces maar zorg voor (grotendeels) dezelfde vragen, omdat anders de vergelijkbaarheid en objectiviteit van de antwoorden vermindert.
- Sta niet toe dat partners de resultaten zodanig aanpassen/vertalen dat ze gunstiger uitpakken voor hun eigen doelstellingen.

Afbeelding 1: Projectteam op locatie in Almere Haven

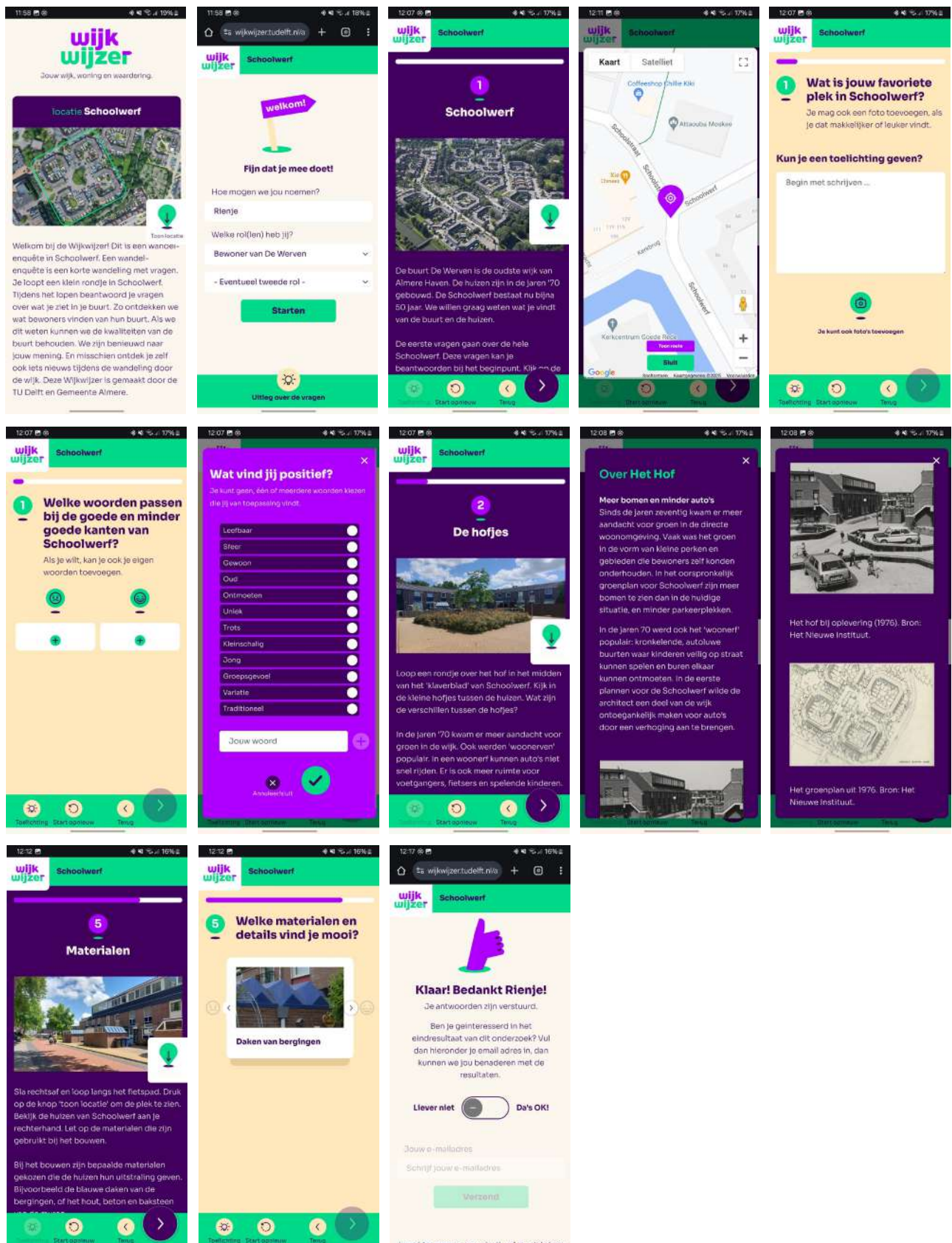
2. Ontwerp en gebruik van digitaal instrument (WijkWijzer)

Do's:

- Zorg voor intuïtieve, visueel aantrekkelijke interface met duidelijke navigatie.
- Gebruik foto's om vragen te verduidelijken en context te geven aan de deelnemers.
- Voeg een 'meer info'-optie toe waarmee geïnteresseerden extra uitleg kunnen lezen, zonder de flow voor anderen te onderbreken en hen te overladen met informatie. Hierdoor kunnen participanten iets leren over hun wijk, wat gezien kan worden als 'krijgen' en niet alleen als 'geven' van informatie.
- Wissel verschillende soorten vragen af. Het afwisselen van 'snelle' gesloten vragen en 'langzame' open vragen houdt de aandacht vast en voorkomt dat deelnemers afhaken.
- Maak de tool eenvoudig digitaal en analoog te verspreiden door een simpele URL of QR-code te gebruiken.
- Pas de taal aan het beoogde gebruikersniveau aan, bij voorkeur B2 of B1.
- Kies je onderzoeksgebied zorgvuldig. Een klein onderzoeksgebied (met een beperkt aantal huizen) kan leiden tot weinig bewoner-respondenten. Een groot onderzoeksgebied met veel verschillende woningtypen en diversiteit maakt het moeilijk om concreet naar attributen in de buurt te vragen en leidt ertoe dat mensen over uiteenlopende dingen antwoorden, wat analyse moeilijker maakt.

Don'ts:

- Vermijd het gebruik van jargon.
- Verwacht niet dat deelnemers massaal foto's zullen insturen, ook niet als je de optie biedt om antwoorden te ondersteunen met beeldmateriaal. Voor veel mensen kost dit juist meer moeite dan een antwoord te schrijven.
- Plaats geen lange teksten op één scherm, dit kan deelnemers ontmoedigen.
- Formuleer bij voorkeur geen vragen die informeren naar verbeterpunten ('Wat zou je verbeteren aan je woning?'). Dit kan leiden tot verlanglijstjes van respondenten die meestal niet waargemaakt kunnen worden. Bovendien zorgen deze antwoorden voor vervuiling van de dataset, omdat er met name niet-bestaande attributen worden genoemd.

Afbeelding 2: Screenshots van diverse vragenformats en extra informatie

3. Bereiken van respondenten en communicatie

Do's:

- Benader deelnemers via meerdere kanalen, bijvoorbeeld via huis-aan-huis verspreiding van brieven en flyers, het delen van de enquête via e-mail en social media in bewonersgroepen en professionele netwerken, en door flyers neer te leggen op openbare plekken (bibliotheek, supermarkt, buurtcentrum).
- Zorg dat je bereikbaar bent, bijvoorbeeld per e-mail, voor eventuele vragen of problemen van deelnemers.
- Verspreid de oproep tot deelname pas als de enquête online beschikbaar is (dus niet eerder).
- Overweeg bij lage deelname een tweede verspreidingsronde met een flyer als herinnering; dit kan de respons aanzienlijk verhogen. Indien de planning het toelaat kan ook de responstijd verlengd worden.
- Maak slim gebruik van bestaande netwerken en communicatiekanalen van partners om het bereik te vergroten.
- Benoem, indien van toepassing, een concreet doel voor de resultaten, zoals een mogelijke monumentaanwijzing of een aankomende renovatie, om deelnemers extra te motiveren om de vragenlijst in te vullen.

Don'ts:

- Rondlopen in de buurt om mensen aan te spreken, vragen te beantwoorden of hulp te bieden werkt matig; dit kost vaak veel tijd en levert relatief weinig op.
- Vermijd (indien mogelijk) het uitzetten van de wandelenquête in de winter omdat dit mogelijk enthousiasme voor deelname vermindert.
- Verspreid de enquête niet uitsluitend digitaal zonder fysieke, lokale verspreiding. Hiermee loop je het risico dat je deelnemers misloopt die minder online zijn.

Wat vind jij van Rijsweerd?

De TU Delft onderzoekt samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de waardering van Rijsweerd. Hiervoor zijn we benieuwd naar de kwaliteiten van de woningen en de openbare ruimte.

Daarom zijn we benieuwd naar jouw mening over de buurt. Wat is typisch, mooi, fijn of juist níét fijn aan Rijsweerd?

Om een antwoord op die vragen te krijgen, heeft de TU Delft de WijkWijzer ontwikkeld: een online wandel-enquête waarbij je een wandeling door de buurt maakt en ondertussen vragen beantwoordt.

Doe mee door naar deze link te gaan:
wijkwijzer.com/rijsweerd

Of scan de QR-code:

Afbeelding 3: voorbeeld van flyer Rijsweerd, verspreid in huis-aan-huis communicatie

4. Analyse en gebruik van de data

Do's:

- Bewaak de kwaliteit van data; verwijder onzinnige en onbegrijpelijke antwoorden (zoals asfdks of xxxx) en controleer of respondenten de enquête niet vaker dan één keer hebben ingevuld.
- Combineer kwantitatieve en kwalitatieve data om een rijker beeld van de buurt te krijgen.
- Bespreek resultaten met partners om de bruikbaarheid en toepassing af te stellen. Bespreek ook de gewenste manier van presenteren en verspreiden van de resultaten.
- Bewaak de privacy van respondenten. Vraag in de enquête niet naar persoonsgegevens als die niet nodig zijn en zorg dat citaten alleen anoniem en zonder herleidbare gegevens, in openbare publicaties worden opgenomen.
- Besteed voldoende aandacht aan thema's en onderwerpen die door veel verschillende respondenten worden genoemd, maar hou ook oog voor opvallende, interessante, afwijkende meningen die een 'zwarte zwaan' kunnen zijn. Generaliseer deze niet naar de hele buurt en wees open over het aantal respondenten die dit noemt.
- Koppel de bevindingen aan het doel van de participatie, zoals een monumentaanwijzing of een herontwerp.
- Koppel de bevindingen aan bestaande literatuur en eerdere bevindingen over hetzelfde type buurten of in vergelijkbare contexten.

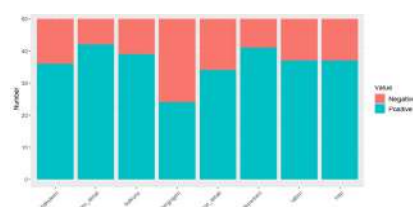
Don'ts

- Verwacht bij een digitale enquête geen complete participatiedialoog of de mogelijkheid tot doorvragen; de antwoorden op open vragen zijn vaak uitgebreid en genuanceerd, maar hebben hun beperkingen.
- Ga er niet vanuit dat de onderzoeksresultaten automatisch leiden tot beleid. Dit ligt bij de partners.

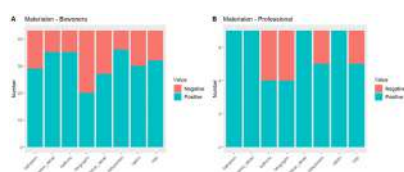
8. Materialen – Materiaalgebruik en details

Waardering van verschillende soorten materiaalgebruik en details

De grafieken hieronder (Figuur 8.1, 8.2) tonen de antwoorden op de vraag: "Welke materialen en details vind je mooi?" Over het algemeen worden de meeste materialen positief beoordeeld door de respondenten, met uitzondering van de blauwe daken van de bergingen, waar de meningen verdeeld zijn. Dit is opmerkelijk, aangezien de blauwe daken van de bergingen als belangrijkste en meeste herkenbare attribut van Schoorlwerf in de open vraag. Blijkbaar worden de daken, ondanks hun herkenbaarheid, niet per se esthetisch mooi gevonden. Doornaat zijn enkele mensen van mening dat ze onderhoud nodig hebben. "De meest herkenbare kenmerken zijn: De bakstenen, de blauwe dakpannen en het blauwe materiaal dat tussen de ramen en op de daken van de bergingen is gebruikt. Ik vind de materialen voor de bergingen en tussen de ramen afschuwelijk."

Figuur 8.1: Antwoorden op de swipe vraag: Welke materialen en details vind je mooi?

Figuur 8.2: Antwoorden op de swipe vraag, gesplitst naar rol.

Tabel 8.1: Attributen en sub-attributen op het schaalniveau van de materialen.

Attributen	Sub-attributen	Attribuutcategorie	Quote
Meerderheidsvisie			
Daken van bergingen	Herkenbaar, opvallend, blauw, schuine vormen, variatie in vorm, combinatie van daken met baksteen	Verschijsning Identiteit Object	"Het meest herkenbaar zijn de blauwe daken. Die mogen wel mij betreft vervangen worden." "De schuine vormen van daken, overal net anders, ook latere aanpassingen"
Blauw	Elke straat een eigen kleur, hout, balkons, daken van bergingen, herkenbaar en opvallend	Identiteit Object	"De kleur blauw vind ik opvallend en kenmerkend"
Baksteen	Bakstenen versiering op gevel, combinatie van baksteen, blauwe daken en hout	Verschijsning Object	"Mooie dakrand bij de woningen met 1 verdieping"
Hout	Houten planken onder de ramen, Houten balkons, blauw hout	Verschijsning Object	"Blauw hout" "Baksteen in combinatie met hout. Ook die kleur blauw vind ik opvallend en kenmerkend"
Combinatie van materialen	Baksteen met hout, baksteen met polyester daken	Verschijsning Object	"De blauwe kleur daken in combinatie met het baksteen"
Beton	Trappen	Verschijsning Object	"De trap van de hoekwoningen"
Minderheidsvisie			
Onderhoud	Materialen vragen veel onderhoud, materialen zijn toe aan een renovatie	Verschijsning	"Het kan wat mij betreft allemaal een opfrisbeurt krijgen."
Kwaliteit	Lage kwaliteit materialen	Verschijsning	"Onvoldende kwaliteit, geldt voor alle gebruikte materialen"
Niets	Geen esthetische kwaliteiten	Verschijsning	"Er is helemaal niks mooi aan deze woningen"

Afbeelding 4: voorbeeldtabel van analyse van antwoorden, in verschillende attribuut-categorieën.

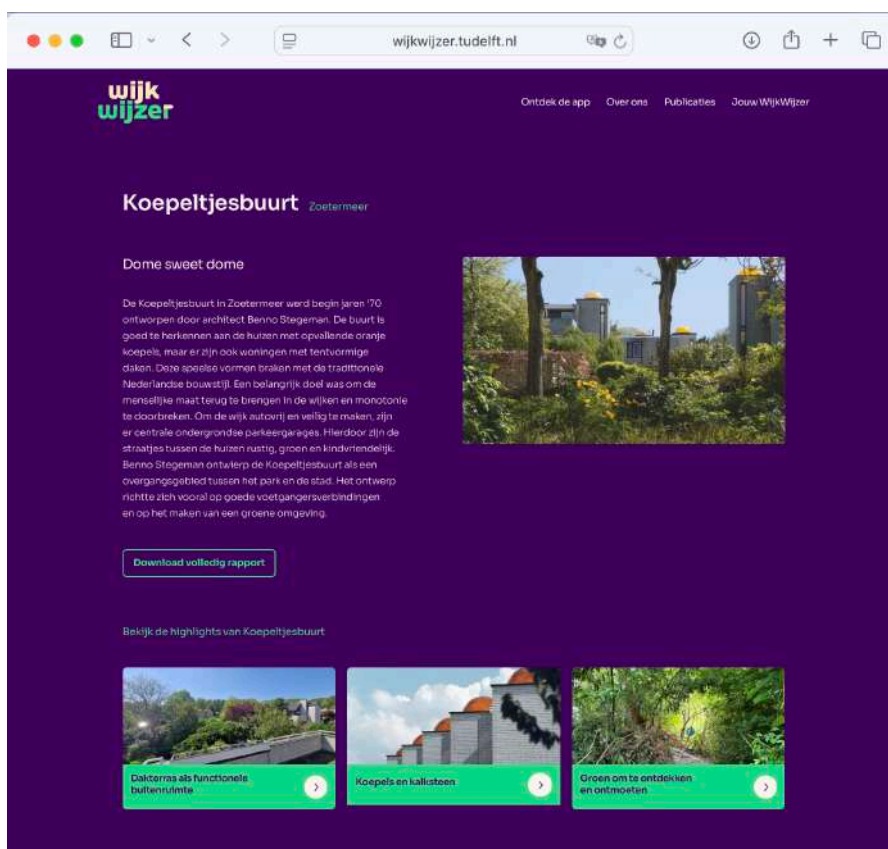
5. Verspreiding en presentatie van resultaten

Do's

- Werk visueel door gebruik te maken van kaarten, archiefbeelden, foto's en grafieken om de resultaten helder en aantrekkelijk te presenteren.
- Pas de communicatie aan op het publiek: gebruik een andere toon, vorm en inhoud voor bewoners, beleidsmakers en onderzoekers.
- Geef deelnemers terugkoppeling over hoe hun input is gebruikt. Deel de uiteindelijke resultaten met hen, maar benader hen niet te vaak (slechts één of hooguit twee keer).
- Verspreid de resultaten idealiter via dezelfde kanalen als de oproep tot participatie, dan bereik je zoveel mogelijk deelnemers.
- Participanten die (vrijwillig) hun emailadres opgeven in de enquête kunnen direct benaderd worden om resultaten te delen. Deze rapportage kan uitgebreider zijn dan de algemene, populaire, versie. Ook kunnen deze participanten eventueel voor vervolgesprek worden benaderd.

Don'ts

- Deel de resultaten niet te laat, want dit kan de relevantie en betrokkenheid van deelnemers en partners verminderen.

Afbeelding 5: Voorbeeld van WijkWijzer website met daarop de 'buurticonen' als populaire communicatie van onderzoeksresultaten.

Afbeelding 6: Voorblad van wetenschappelijke artikel als academische communicatie van de onderzoeksresultaten

ENHR Grand Paris 2025

WijkWijzer: Exploring heritage significance of everyday, residential environments through the eyes of current users

Ms. Rienje Veenhof¹, Mrs. Lidwine Spoormans¹
¹ Delft University of Technology

The majority of our built environment consists of 'everyday', unlisted neighbourhoods. To understand their heritage significance, user perspectives are vital. However, little insight exists into the heritage significance of everyday residential environments, putting valuable attributes at risk, especially in post-war neighbourhoods facing major renovations. Using a walking survey supported by a digital tool (called WijkWijzer) this research explores everyday neighbourhoods through users' eyes. It focuses on three Dutch neighbourhoods from 1970-1980, employing a mixture of post-occupancy evaluation and heritage assessment to evaluate their design principles in a contemporary context. Which principles are still relevant and appreciated today? This article discusses the significance of 'woonerf' courtyards, integrated green, architectural identity and a pleasant home. Understanding the significance of everyday housing can inform the fields of housing and heritage, preserving the qualities of existing residential environments. Furthermore, merging heritage assessment with users' evaluations (POE) is seen as a promising approach to researching the significance of the substantial stock of everyday housing neighbourhoods.

Brochure image for rijsweerd one of the case studies. our research investigates how these neighbourhoods are valued today.png

Partners en toepassing

De TU Delft en de samenwerkingspartners van Almere, Ymere en RCE zijn allen positief over de inzet van de WijkWijzer als digitale tool, het project en proces van het CoWaDiPa project en de resultaten. Bij de WijkWijzer worden met name het intuïtieve gebruik, de visuele aantrekkelijkheid van de app (weblink) en de diversiteit aan vragenformats als pluspunten genoemd. Ook de verdiepende informatie die participanten optioneel kunnen lezen wordt gezien als een goede toevoeging aan de basis enquête die juist kort en eenvoudig is. Bij de resultaten valt op dat de uitgebreidheid van de antwoorden hoger is dan verwacht en daarmee een rijkdom en diepgang van inzichten en perspectieven wordt verkregen die bij andere vragenlijsten vaak ontbreekt. Voor een verder begrip naar de meningen en beleving 'achter' de antwoorden is de toegepaste digitale onderzoeksmethode niet geschikt. Het opvragen van contactgegevens biedt wel de mogelijkheid voor vervolginterviews.

De partners benoemen de combinatie van enerzijds lokaal informatie verschaffen over erfgoed, en tegelijkertijd bijdragen en gebruik maken van wetenschappelijk onderzoek als een belangrijke meerwaarde. Zoals ook in de do's en don'ts is beschreven is de balans tussen specifieke/ lokale vragen en generieke vragen (voor het vergelijkbaar onderzoek in wetenschappelijke context) een spanningsveld. In het CoWaDiPa project is dit opgelost door een vaste set vragen te gebruiken bij elke wijk en daarbij een aantal afwijkende vragen die specifiek zijn voor het onderzoeksgebied of de betrokken partner. Ook worden de vaste vragen specifiek gemaakt voor een bepaalde wijk doordat er een specifieke route door de wijk wordt uitgezet en onderdelen (locaties, woningtypes, materialen etc.) worden ingevoegd die in de betreffende wijk voorkomen. Zowel het specifiek maken van de enquête voor het onderzoeksgebied en ook het geschikt maken voor wetenschappelijke analyse, maakt dat betrokkenheid en tijd van de TU Delft nodig is, en het nu niet als 'stand alone' en/of 'open access' onderzoeksinstrument beschikbaar kan worden gemaakt.

De toepassing van de gebruikte onderzoeksmethode (met WijkWijzer) binnen het CoWaDiPa project is divers. Gemeente Almere heeft de onderzoeksresultaten gebruikt om de redengevende omschrijving van een wijk op te stellen en daarmee de monumentale waarde inzichtelijk te maken. De toepassing is hoofdzakelijk bestuurlijk (op gebied van erfgoed en ruimtelijke kwaliteit), maar de informatie die werd opgehaald toont daarnaast de betrokkenheid van de Almeerders bij erfgoed. De woningbouwcorporatie Ymere gebruikt de resultaten als informatie voor de aanstaande renovatie van de onderzochte woonwijk. Daarnaast wil de corporatie kennis opdoen over de kenmerken en waardering van Post 65 woonwijken omdat het een groot deel uitmaakt van het bezit van Ymere. De RCE wil meer in algemene zin inzicht krijgen in de waardering van Post 65 gebieden in het proces van documenteren en selecteren van wijken van nationaal belang. Daarnaast is de RCE geïnteresseerd in de verschillen in waardering tussen gebruikers en experts, passend binnen de Faro Uitvoeringsagenda. De samenwerkingspartijen noemen ook nog andere toepassingsmogelijkheden voor de toekomst, zoals het gedetailleerder bevragen van gebouwen, ruimtes en architectonische details of het voorleggen van renovatieopties.